KIURUVEDEN SOTAHISTORIA- JA VETERAANITYÖ

Esitelmä: ”Kiuruveden sotahistoria- ja veteraanityö”

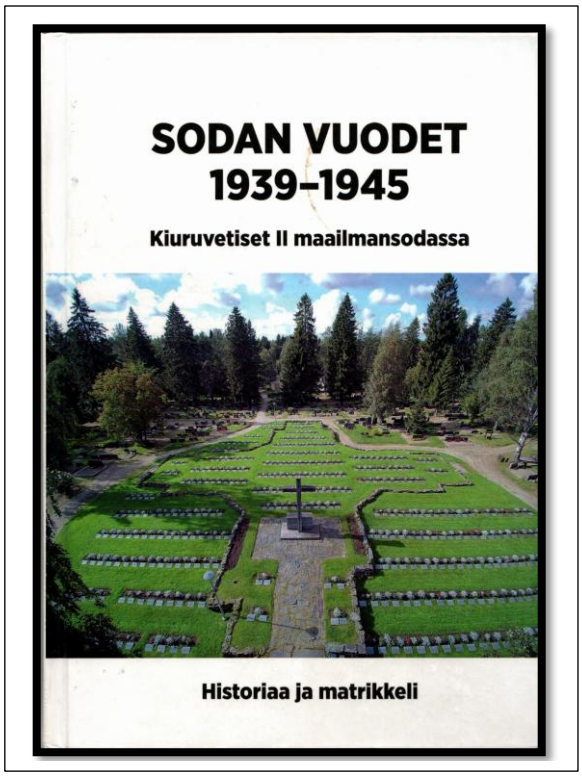

11. SYYSKUUTA 2026

TENHO TIKKANEN
www.rukajarvikeskus.fi

Rukajärven suunnan historiayhdistys ry
Kirjan Sissipataljoona 2 – julkistamistilaisuus
Kiuruveden Rukajärvi-keskus 11.9.2026 klo 18.00

Tenho Tikkanen - ”Kiuruvetinen sotahistoria- ja veteraanityö”

Minulle annettu esitelmän aihe on sellainen, että en tunne asiaa riittävästi. Minulla on yksityiskohtaisempaa tietoa vain Rukajärven suuntaan liittyvästä historiatyöstä, mikä liittyy kiinteästi Kiuruvedellä perustetun Kev.Os. 2:n toiminnan kautta Kiuruveden sotahistoriatyöhön. Mainitsen, että olen eräällä tavalla syypää siihen, että Kev.Os. 2:sta on julkaistu v. 2014 Raappanan nyrkki joukko-osastohistoriateos. Se oli suunnan ensimmäinen.

Ensinnäkin kiitän kirjailija Rauno Jääskeläistä kutsusta saada esittää näkemyksiäni veteraanityöstä, olen kovin otettu siitä. Totean lisäksi, että on pitkälti Rauno Jääskeläisen ansiota, että tänne Kiuruveden Rukajärvi-keskukseen on hankittu vitriini, nyt julkaistavan teoksen Sissipataljoona 2:n nimeä kantava vitriini. Vitriiniin on saatu pitkälti Rauno Jääskeläisen työn tuloksena sellaisia SissiP 2:n valokuvia ja myös tosikertomuksia, mitä ei mitenkään muuten olisi enää näiden vuosikymmenten jälkeen ollut mahdollista saada. Totean, että kunnansihteeri Mauno Arosillan, Kalevi Kuuselan ja niihin kiinteästi liittyvät tarinat ovat korvaamattomia aarteita.

Pidän Rauno Jääskeläisen teosta arvokkaana myös sillä perusteella, että tämä hänen nyt julkaisemansa teos ei käsittele hänen isäänsä (Tauno Jääskeläinen 14.11.1915-28.6.1969), vaan kirjailija on luonut arvokkaat kontaktinsa vuosikymmeniä sitten työskennellessään SissiP 2:n veteraanien kanssa metsätöissä. Nuotiotulilla Rauno Jääskeläisen muistiin tarttuneet tarinat on nyt osin tallennettu kansien väliin, mitä arvostan suuresti. Rauno Jääskeläinen ei ole unohtanut traagisesti menehtynyttä isäänsä, vaan ne tarinat on kerrottu hänen aikaisemmin julkaisemissaan teoksissa.

Rauno Jääskeläisen ehkä arvokkaimpana osana pidän kirjan lopussa olevia neljää kohtaa: ”Neljä huomiota lukijalle.” 1. Kunnansihteerin sotaan lähtö, 2. Sissipataljoonan perustaminen, varustus, koulutus ja ikäluokkamääräykset, 3. Kadonneet sotapäiväkirjat ja 4. Vaiettu ja unohdettu pataljoona.

Osaan lukea kirjaa myös rivien välistä ja tehdä havaintoja siltä osin. Vanhan laulun sanoihin viitaten: Maailmassa on monta ihmeellistä kummallista asiaa. Siihenkin Rauno Jääskeläisen kirja antaa vastauksen, joka osaa ja haluaa lukea ja tutustua antaumuksella avoimin silmin kirjan sisältöön.

Kiuruvesi tunnetaan maassamme herännäispitäjänä, myös sen johdosta ahdasmielisyydestä, mutta tässä teoksessa käsitellään tätäkin kysymystä. Totean oman sukuni traagisiin kokemuksiin viitaten, ettei Kiuruvedellä tapeltu Kansalaissodan aikaan. Päinvastoin kirjan sivuilta paljastuu sellaista poikkeuksellista tietoa mikä yllätti minut täysin. Suurtilalliset mm. olivat perustamassa Kiuruveden Kirkonkylän työväenyhdistystä. En ollut uskoa tätä tietoa, kun

kirjailija puhui minulle tästä ensimmäisen kerran. Siksipä hankin kyseisen yhdistyksen perustamisasiakirjat, jolloin saatoin omin silmin nähdä, että Kiuruveden suurtilalliset olivat perustamassa tuota kyseiseistä yhdistystä ja jopa ensimmäisen hallituksen jäseninä. Tämä ei minua yllättänyt, koska oli perehtynyt tri Ilkka Hakalehdon kirjoittamaan maalaisliiton historiateoksen ensimmäiseen osaan ja pääsin jopa hänen kanssaan puimaan tätä kysymystä moneen kertaan. Hänen mukaansa syy löytyi Maalaisliitosta ja sen sivistyneestä perustajasta Santeri Alkiosta, joka oli yhteiskunnallisen sovinnon rakentaja, mikä esti Hakalehdon mukaan kansalaissodan aikaiset väkivaltaisuudet niillä alueilla missä Maalaisliiton kannatus oli vahva.

Tietenkin tuo 1800-luvun lopun aika oli monin tavoin merkittävä Suomen historian kannalta. Sanotaan, että Suomi eli monella tavalla kulta-aikaa. Lainsäädäntövalta ja kansalaisvapaudet, eli siis itsenäisyys ja itsemääräämisoikeudet olivat paremmat kuin tänä päivänä. Näin on, mutta sekään ei auta kansakuntaa, ellei ole sivistyneitä henkilöitä maan johdossa. Kysynkin itseltäni: Miten tämä mukamas liittyisi juuri miltään osin Kiuruveteen?

Hyvä kysymys! Siksipä pitää vastata ensin siihen miksi Kiuruvedeltä löytyy ensimmäisen suomenkielisen sanomalehden perustaja? Hingunniemen Tikkasten suvun päämies Eino-Antti Tikkanen kertoi minulle, että tulihan se lehden perustaminen ukille hiukan maksamaan. Hingunniemen metsää kaadettiin aukeaksi 600 ha, puut ajettiin Kiurujärven kilometriä pitkän ja 300 metriä leveän lahden jäälle, metriä vahvalti ja kun puita oli lahden suuta myöten täynnä, oli lehti ja kirjapaino maksettu. Lisäksi lehden perustaja professori Paavo Tikkanen keksi 3000 uutta sanaa Suomen kieleen. Eino-Antin mukaan lehden perustamiseen tarvittiin myös veljeä eli valtiopäivämies Heikki Tikkasta. Suometar ilmestyi vuosina 1847-1866. Tämäkin asia on melkein täysin unohdettu juttu.

Sitten varsinaiseen päivän aiheeseen

Minun mielestäni varsin usein unohtuu varsinainen tehtävän tarkoitus. Kokemuksesta tiedän, että kovin harvassa pitäjässä on tehty ensin perustutkimusta, eli koottu aluksi matrikkelit, mikä helpottaisi kansalaisten keskuudessa, niin suku- kuin myös sotahistoriatiedon keräämistä. Kun perustutkimus, matrikkelitiedot ovat keräämättä, jokainen joutuu tekemään erikseen perustyön itse, mikä merkitsee suunnatonta päällekkäistä ja turhaa työtä.

Kiuruvedelläkin perustutkimus sai odottaa aina vuoteen 2018, jolloin **Esko Kaikkosen** ja veteraanijärjestön talkooporukan voimin julkaistiin teos Sodan vuodet 1939-1945. Osallistuin talkoolaisena ja saatoin vielä saada tietoa kahteenkin otteeseen veteraaneilta itseltään.

Toki on todettava, että jo tätä ennen pian sodan jälkeen monet veteraanit olivat tehneet matrikkelikeräystä ja käsitykseni mukaan **Viljo Huttunen** oli tässä työssä pisimmällä ja hänen apunaan oli **Viljon poika Antero**, jolta minä olen voinut saada tiedot Kiuruveden kaatuneista jo ennen Rukajärven suunnan historiatyön käynnistymistä ja yhdistyksen perustamista.

Sotien jälkeen veteraanityö siirtyi suojeluskuntajärjestöltä veteraani- ja lottajärjestöille.

Rintamaveteraaniyhdistys Kiuruvedelle

Minun on tunnustettava, että en ole täysin perillä sodan jälkeen perustetusta veteraanityöstä. Olen kuullut puhuttavan siitä, miksi Kiuruvedellä ei ollut kahta yhdistystä, eli siis valtakunnallisen Sotaveteraaniliiton ja Rintamaveteraaniliiton alaista yhdistystä. En tiedä pitääkö tämä paikkaansa, mutta Kiuruvedellä erityisesti Paavo Lonkila olisi ajanut voimakkaasti sitä kantaa, että toimitaan sovitellen aivan kuin sodan aikanakin. Tiedän Viljo Huttusen olleen samalla kannalla.

Veteraanien Suojalla järjestetty 30-vuotisjuhla oli ollut näyttävä. Kiuruvesi Lehdessä 9.8.1995 julkaistun laajan artikkelin mukaan tämä työ näkyy vahvasti. Historiatyöhön osallistui myös Kiuruveden kotiseutuyhdistys ja sen puheenjohtajana toiminut kotiseutuneuvos Lauri Winberg oli käsikirjoittanut ja ohjannut varsin suosituksi osoittaneen näytelmän ”Muistoja pohjolasta”. Erinomainen esitys mihin saattoi osallistua myös yleisö yhteislaulujen muodossa. Tämän lisäksi paikalla oli myös veteraanikuoro, jonka tähtiesiintyjänä oli itseoikeutetusti veteraani Lauri Tikka.

Lauri Tikka esiintyi ”itseoikeutetusti” myös Kiurun laulu kuorossa. Näin mm. silloin kun Kiuruvedellä vietettiin kansalaisjuhlaa 105 Kunnianpäivää, tuolloin Talvisodan päättymisestä oli kulunut 70 vuotta. Juhla järjestettiin 13.3.2010 Kiuruveden kulttuuritalolla, missä juhlapuheen piti kenraali Sami Sihvo. Sihvon saaminen Kiuruvedelle oli silloisen veteraanijärjestön puheenjohtaja Jalmari Manun toimeliaisuuden tulosta. Mainittakoon, että Jalmari Manu osallistui myös Lapin sodan taisteluihin, vaikkei tuo hänen kantakorttinsa tieto ei näytä tulleen matrikkeliin merkityksi.

Muistotaulut etsivät paikkaansa lähes kaikkialla

Lähes kaikissa pitäjissä veteraanien ns. muistotaulut etsivät paikkaansa. Kiuruvedellä muistan, että Matti Lappalainen halusi mm. Ryönänjoen koulun muistotaulun sijoittaa oman museonsa tiloihinsa. Hän kutsui minut ja isäni vihkiäistilaisuuteen. Kiuruvedellä muistotaulujen kartoitus on tehty. Pielavedellä on parasta aikaa käynnissä kartoitustyö ja julkinen varojen keräys.

Minun mielestäni sotien jälkeen veteraanityössä näen paljon puutteita. Se oli osa kotiseututyötä. Kiuruvedelläkin Museo Paavo kokosi aineistoa. Museo paloi. Työ siirtyi kotiseutuyhdistykselle mitä johti varsin menestyksekkäästi Kotiseutuneuvos Lauri Winberg. Hänen aikanaan palaneen museon tilalle rakennettiin uudet tilat. Lauri Winbergin toimi myös veteraanityössä ja piti lukuisia esitelmiä eri puolilla pitäjää ja luennoi järjestelmällisesti mm. Runnin kylpylässä. Olen voinut tutustua Runnilla pidettyjen tilaisuuksien videokuvauksiin.

Kiuruveden Rotary-järjestön nimissä opettaja Eino Lilja omistautui veteraanihaastattelujen tekemiseen. Hän haastatteli 21 veteraania, joista kolme oli lottia. Videonauhoitteet ovat lainattavissa Kiuruveden kirjastosta.

Tämän lisäksi Eino Lilja järjesti veteraanien esitelmätilaisuuksia kouluissa, mitkä vierailut myös taltioitiin. Eino Liljan opettajakaveri huolehti videonauhoitteiden leikkauksesta esityskuntoon. Veteraaneille oli Eino Liljan toimesta esitetty toivomus, ettei mitään raakuuksia nauhoitteita tehtäessä kerrottaisi.

Kiuruvedellä julkaistu kirjallisuus

Leo Huovisen helmikuussa 1988 ”Kiuruvesi” pitäjän historiateoksessa on käsitelty sotahistoriaa asekätkentää myöten. Kiuruvedellä on julkaistu myös lukuisia kylähistoriateoksia, mihin on kerätty kylän sotahistoriatietoa ja veteraanien kertomuksia**.** Valitettavasti näistä sotahistoriateoksista vain osa löytyy hyllystäni. **Jouko Kokkosen 3.6.1992 teos ”Sata Suasta Sulukavassa”** pitää sisällään laajan sotahistoriaa käsittelevän osuuden.

Samoin **Heikki Pennasen 20.8.1988 julkaisemassa Niemisjärven kylähistoriateoksess**a on käsitelty kyläläisten sota-aikaa niin rintamalla kuin kotirintamalla. Kirjassa on lueteltu myös kylän kaatuneet.

Kerttu Ruhasen 20.9.2019 teos ”Kaikki asijat oekeeseen aekajärjestykseen” käsittelee ”Heinäkylän elämää sotien aikana ja murrosvaiheessa 1917-1920 ja 1939-1945 todella laajalti. Ruhasen tuo kirjassaan esille myös sen, että Heinäkylässä toimi puolustusvoimien koulutuskeskus.

Henkilöhistoriikkeja on lukuisia, joista muistini mukaan on käsitelty veteraaniasiaa:

Raimo Jokisalmen kirjoittamat teokset:

- Elmer Saastamoisen sota
- Timo Kärkkäinen: Sahan patruuna ja upseeri
- Sotamies Pentti (Pentti Lahnalan sota)

Eero Lämsä ja Jukka Saastamoisen teos, Isiemme sotataival. Kirja kertoo tekijöittensä isien sotatiestä.

Rytkyn Laukkalan sukukirja, missä kerrotaan kaatuneen Einari Kärkkäistä koskettava tarina.

Papit sodassa

Kiuruvesi tunnetaan herännäispitäjänä. Pitäjän ehkäpä tunnetuimpiin henkilöihin lukeutuvat juuri papit, maallikkosaarnaaja Aku Räty, joka vieraili usein rintamalla, siellä mihin Kiuruveden miehet oli sijoitettu. Rukajärvellä Aku Räty vieraili kaksi kerta 19.2.1942 ja 2.3.1942.

Veljekset **Jukka Malmivaara ja Tatu Malmivaara** toimivat yksiköittensä johtajina, vaikkakin he olivat toimineet pappisvirassa. Jukka Malmivaara oli saanut nimityksen majuriksi maan nuorimpana. Sodan jälkeen Jukka Malmivaara nimitettiin Kuopion hiippakunnan piispaksi.

Tatu Malmivaara toimi puolestaan sodan jälkeen Kiuruveden yhteislyseon rehtorin virassa.

Jukka Malmivaara sotilaana

Jukka Malmivaara (13.10.1916 – 14.4.2002) yleni majuri Suomen nuorimpana. Malmivaaran haavoittumisesta kerrotaan JR50:n Sotapäiväkirjassa 29.6.1944.

Talvisotaan teologian ylioppilas Malmivaara osallistui kotikuntansa Kiuruveden miesten mukana 13. divisioonan 39. jalkaväkirykmentin 1. pataljoonassa. Sodan alkuvaiheessa hän toimi joukkueenjohtajana ja tammikuussa 1940 hänet määrättiin vasta kaksikymmenkolme vuotiaana vänrikkinä komppanianpäälliköksi. Talvisodan päätyttyä Malmivaara keskeytti teologian opinnot ja suuntautui rykmenttinsä komentajan, eversti Pietari Autin kehotuksesta sotilasuralle. Välirauhan aikana hän suoritti kadettikoulun.

Jatkosodan alkuvaiheessa Malmivaara oli sijoitettu komppanianpäälliköksi Väinö Linnan *Tuntemattoman sotilaan* ansiosta kuuluisaksi tulleeseen JR 8:aan. Hänet ylennettiin kapteeniksi 27. elokuuta 1941. Pataljoonan komentajaksi Malmivaara määrättiin 16. syyskuuta 1941. Hän yleni 27-vuotiaana nimityshetkellään **Suomen armeijan nuorimmaksi majuriksi** 24. toukokuuta 1944 toimiessaan haavoittumisensa jälkeen pataljoonan komentajana. Pataljoona koostui pääasiassa keskisuomalaisista miehistä ja toimi jalkaväkirykmentti 50:ssä Syvärillä. Jatkosodan ratkaisutaistelujen aikana Malmivaaran rykmentti siirrettiin Karjalankannakselle, missä hänet ennen viimeistä haavoittumistaan 29. kesäkuuta 1944 määrättiin majurina rykmentin komentajaksi1944 Portinhoikassa.

Jatkosodan päätyttyä Malmivaara otti esimiestensä kehotuksesta vastuulleen salaisen asekätkennän organisoinnin Keski-Suomen alueella. Tämän seurauksena hän joutui usean muun Suomen armeijan upseerin kanssa pidätetyksi asekätkennästä syytettynä. Malmivaara kärsi tuomiotaan ennen oikeuden päätöstä puolitoista vuotta 1945–1947. Tänä aikana hän suoritti ennen talvisotaa aloittamansa teologian opinnot valmiiksi. Hänet tuomittiin sotaylioikeudessa 1948 aseellisen toiminnan luvattomasta valmistelusta vuodeksi vankeuteen. 28. huhtikuuta annetussa päätöksessä rangaistus katsottiin jo kärsityksi. Malmivaara toimi myöhemmin puolustusvoimien palkkalistoilla ollessaan muun muassa kenttärovastina sekä myöhemmin pääesikunnassa 1967–1970. Hänet ylennettiin reservissä everstiluutnantiksi 1967. Sotilaallisista ansioista Malmivaaralle on myönnetty useiden Suomen armeijan kunniamerkkien lisäksi Saksan armeijan 2. luokan rautaristi.

Tatu Malmivaara

Tatu Malmivaara osallistui molempiin sotiin. Talvisotaan hän lähti luutnanttina ja Jatkosodasta hän palasi majurina. Majuri Tatu Malmivaara toimi Jatkosodassa Rukajärven suunnalla RaskasPsto 29:ssä 2. patterin päällikkönä. (ks. Neljäs aselaji: https://www.youtube.com/watch?v=UEGu22JaM74&t=202s ks myös Rovasti Päivö Parviainen 24.11.2011: https://www.youtube.com/watch?v=uiK5aWETfO0&t=27s). Rukajärveltä Tatu Malmivaara siirtyi II Armeijakunnan valistusupseeriksi.

Iivana Perttunen, Arhippa Perttusen pojan pojan poika 28.2.1943 Lavajärvellä. Mihkali Arhippainen oli hänen setänsä. Tässä II AK:n valitusupseerina. Tatu Malmivaara (29.4.1908-8.2.1987). Elämäntyö Kiuruveden yhteislyseon rehtorina.

Kotimuseot

Olen päässyt tutustumaan muutamiin kotimuseoihin, joihin on koottu sotahistoria-aineistoa. Ehkä laajimman aineiston kokosi **Heikki Ritvanen** Pihlajamäen koululle. Heikin poika Risto Ritvanen lainasi isänsä aineistoa huomattavan määrän Iisalmen Rukajärvi-keskukseen, mikä on nykyisin Kiuruvedellä. Heikki Ritvanen oli pystyttämässä myös Pihlajamäen kylälle Kangasjärven rannalle Upseerien majaa, mitä käytettiin veteraanityön ohella varsin paljon mm. partiolaisten kesäleiripaikkana.

Hautakylässä on Matti Lappalaisen kotimuseo, mistä löytyy mm. Ryönänjoen koululta pelastettu kylän kaatuneitten muistotaulu. Matti Lappalainen on yhdessä osallistunut seppeleen laskuun ja joka vuosi hän on sytyttämässä kynttilät mm. Eljas Simojoen haudalla.

Salmenkylässä on Rukajärven suunnan Kivivaaraksi kotiseutuneuvos Lauri Winbergin 18.9.2009 vihkimä perinnepolku. Perinnepolulla on opasteitten lisäksi laavu, jota on käytetty lähinnä Rukajärven suunnan miesten veteraanihaastattelujen tekemiseen.

Sotahistoriaa koskevia perusteellisia esitelmiä ovat pitäneet monet

- Lauri Winberg, veteraaniaiheiset kotiseutuluennot ja erilaisten tilojen vihkimiset
- Eero Svärd: Jukka Malmivaara (Kiuruvesi, Iisalmi, Kuopio)
- Niilo-Kustaa Malmivaara, Jukka Malmivaara sotilaana (Kiuruvesi, Iisalmi, Kuopio)

Yhteenvetoa sotahistoriatyöstä

Edellä jo kerroin, että sotahistoriatyössä olisi pitänyt heti sotien jälkeen tarkastella ajatellen järjestelmän hyödyntämistä tulevaisuudessa. Ensin olisi pitänyt koota perustiedot ja matrikkelit yleisesti saataviksi, joita jokainen suku- ja historiatyötä tekevä olisi voineet hyödyntää. Näin olisi säästytty päällekkäiseltä työltä.

Matrikkeleita toki oli divisioonien tasolla koottu, hyvä niin, mutta tiedot eivät olleet kattavia. Vähitellen paikkakuntakohtaisesti on julkaistu kattavat matrikkelit, mutta esim. Rukajärven suunnan joukkojen kokoamisalueillakin kattavia matrikkelitietoja on varsin harvalla paikkakunnalla. Kiuruvedellä kaatuneitten osalta tiedot oli koottu ensivaiheessa jo Viljo Huttusen toimesta, mutta pitäjän kaikki tiedot tulivat julkaistuksi vasta v. 2018.

Rukajärven suunnan historiayhdistys perustettiin 19.9.2009 Marskin Majalla. Jo ennen yhdistyksen perustamista veteraanihaastatteluja teki 15.6.1986 Nurmeksen Bomballa perustettu Rukajärven suunnan historiikkitoimikunta, mikä aineisto luovutettiin digitoituna 26.4.2007 Kansallisarkistolle ja Suomen kirjallisuuden seuralle, mihin luovutettiin myös alkuperäiset haastattelusta tehdyt ääninauhat (640 henkilön haastattelut).

Tämän jälkeen varsin pian käytiin neuvotteluja Kansallisarkiston kanssa tietojärjestelmän kehittämisestä ja Rukajärven suunnan historiayhdistyksen keräämän aineiston luovuttamisesta Kansallisarkistolle. Kansallisarkisto ei halunnut ottaa vastaan tarjottua aineistoa. Välittömästi tämän jälkeen pyrittiin luomaan yhteistyötä Kainuun Prikaatin kanssa,

joka oli jo eversti Erkki Koiviston toimiessa komentajana nimennyt itsensä Rukajärven suunnan perinnejoukko-osastoksi. Tuossa vaiheessa veteraanit toimittivat omia muistelmatietojaan, valokuvia ja päiväkirjoja Kainuun Prikaatin perinnetilaan. Kävin tilassa mikä sijaisti Pohjanmaan tykistörykmentin viestipatterin alakerrassa. Minulle tuttupaikka missä palvelin v. 1967 varusmiehenä.

Kainuun Prikaatikaan ei halunnut tietoja haltuunsa ja kävi ilmi, että veteraanien toimittama aineisto oli hävinnyt. Haastattelin useita veteraaneja mm. Paavo Lonkilaa ja erityisesti Toimi Lukkarinen pyysi suorittamani videohaastattelun yhteydessä hankkimaan Kainuun Prikaatille toimittamiensa valokuvat käytettäväksi tuolloin tehdyssä haastattelussa. Aineisstoa ei vain löytynyt. Vuoden 2008 veteraanitilaisuuden yhteydessä näin omin silmin kysein aineiston suuren kokonaismäärän Viestipatterin alakerran huoneessa.

Olin yhteydessä asiakirjojen löytämiseksi kahden komentajan aikana, Sakari Honkamaan ja vielä viimeksi Jukka Sonnisen aikana, jolloin kävimme neuvottelua Rukajärven tiehen liittyvän kertausharjoitustyön järjestämisestä. Sonninen ohjasi minut esikuntaan, missä oli työn alla prikaatin historiateoksen kirjoitus. Kysymys ei ollut siis mistään haluttomuudesta luovuttaa veteraaniaineistoa käytettäväksi, vaan yksinkertaisesti siitä, että aineistoa ei vain löytynyt.

Rukajärven suunnan historiayhdistystä perustettaessa tietojen käyttö ja ylipäätään tietojärjestelmän hankinta oli vahvasti esillä. Samoihin aikoihin oli perustamisvaiheessa Lappeenrannassa ns. Tali-Ihantala Keskus, mikä oli valinnut Epooq-tietojärjestelmän. Otimme tuon järjestelmän käyttöömme ja hankimme siihen Opetusministeriön 30.000 € apurahankin. Juha Vidgren lahjoitti järjestelmän uusimista varten 5.000 €. Tämän järjestelmän etuna pidimme sitä, että työ jakautuu kaikille, jotka haluavat luovuttaa yhteiseen käyttöön veteraaneja koskevaa aineistoa. Samalla tulee ratkaistuksi myös aineiston laillinen käyttöoikeus.

Tämä hieno ajatus kaatui pian tietojärjestelmän käyttöönoton ja valmistumisen jälkeen, kun yrittäjä luopui hankkeen ylläpidosta. Valitettavasti samoin kaatui Tali-Ihantala Keskus Lappeenrannassa ja näin olemme joutuneet lähtöpisteeseen. Tali-Ihantala Keskuksen idea siirtyi Mikkeliin Sodan ja Rauhan Keskus Muistille, jolle valtioneuvosto antoi valtakunnallisen veteraanityön vastuutehtävän. Neuvottelut tavoitteellisen tietojärjestelmän aikaan saamisesta ovat olleet käynnissä vuosia, ja pidän sitä erittäin keskeisenä asiana, että yleinen ja yhteiskäytössä oleva tietojärjestelmä saataisiin valtakunnassa aikaan mihin kerätty valtava aineisto voitaisiin turvallisesti tallentaa. Näin säästyttäisiin päällekkäiseltä työltä.

Tässä varsin lyhyessä esitelmässäni totean, että maamme Sotahistoriatyö on ollut varsin näköalatonta, missä on unohdettu pääasia, eikä se ole ollut tavoitteellista pitkällä aikavälillä. Maastamme puuttuu kokonaisvaltainen ajattelu, mikä turvaisi tietojen turvallisen säilymisen ja käytön ja säästäisi päällekkäistä työtä ja kustannuksia.

Veteraanimatrikkelit oli tehty ja mm. 14.D:n osalta painettu v. 1975, mutta se oli puutteellinen ja käsitti vain ne miehet, jotka ostivat kirjan. **Kainuu oli poikkeus**, sieltä matrikkeli löytyy jokaisesta pitäjästä.

Merkittävimmät sotahistoriateot Kiuruvedellä

Luonnollisesti merkittävimmät sotahistorialliset tapahtumat keskittyivät Kiuruedelläkin sankarivainajien hautajaisiin. Yksi näistä tilaisuuksista järjestettiin Talvisodan päätyttyä, jolloin saattoväki kokoontui sankarihaudalle kaatuneitten muistopäivänä 19.5.1940 (kuva alla, Antero Huttusen arkisto).

Luonnollisesti Mannerheimin vierailu Kiuruvedelle muodostui juhlavaksi tapahtumaksi, samoin kuin lähtö sotaan 17.6.1941. Kev.Os. 2:n 1. komppania koottiin Suojalla mistä kuva alla. Kuva Antero Huttusen arkisto.

Kiuruvesi näytteli suurta osaa Rukajärven suunnan historiikkitoimikunnan työssä. Kiuruveden miehet olivat myös Rukajärven tie elokuvan sankareita, mikä nosti koko Rukajärven suunnan taistelut kansallisesti jopa kansainvälisesti tunnetuksi. Kev.Os 2:n joukko-osaston historiateos **Raappanan Nyrkki** julkaistiin v. 2014, mikä oli ensimmäinen Rukajärven suunnan joukko-osaston historiateos. Se julkaistiin 4.9.2014 Kiuruveden kulttuurikeskuksen Kiurusalissa järjestetyssä tilaisuudessa. Kiuruveden tilaisuus oli osa valtakunnallista tapahtumaa **70 vuotta Jatkosodasta 4.-5.9.2024**, missä ajettiin höyryjunalla Lieksassa järjestettyyn pääjuhlaan. Juhlallisuuksiin osallistui kaikkiaan 3.500 juhlavierasta. Juhlavieraiden joukossa oli peräti n. 100 veteraania. Juhlaa käsittelevä dokumentti löytyy Yle-Areenasta. (YLE TV 2 Ajankohtainen kakkonen: ”Rukajärven veteraanien rauhanjuna”: https://areena.yle.fi/1-2380168).

— Lieksan kansalaisjuhlassa veteraanit ja lotat istuivat kirkkosalin oikealla puolen. Eturivissä kolmikko, joka osallistui Jatkosodassa Suomen ja Neuvostoarmeijan välillä käytyyn viimeiseksi jääneeseen taisteluun 16.8.1944. Vasemmalta lukien Olavi Tiittanen (92 v.), Tauno Tikkanen (98 v. hän oli juhlan vanhin osallistuja) sekä Maunu Kankaanpää (93 v.). Kuva Antero Huttunen.

Lehdistö ja radio

Tässä esitelmässäni en käsittele lehdistön ja radion merkitystä kotiseutu- ja historiatyössä. Sillä ei pidä unohtaa, koska sillä on erittäin suuri merkitys, miten paikkakunnan lehti ja radio on mukana. Kiuruvesi Lehti ja Radio Sandels ovat tämän asian suhteen maan parasta kärkeä.

Matrikkelit

Esko Kaikkonen on luovuttanut Kiuruveden veteraanimatrikkelitiedot, mitkä julkaistaan tämän esitelmän yhteydessä ja ovat saatavissa yleiseen käyttöön.

Matrikkelin tiedot ovat seuraavat:

- Veteraanitiedot sotaan osallistuneista 2.296 miestä (Kiuruvesi) Liitteenä
- Lotat 212 lottaa (Kiuruvesi)
- Kaatuneitten tiedot 527 miestä
- Sisällissodassa kaatui 16 miestä
- Talvisodassa kaatui 171 miestä
- Rukajärven suunnalla kaatui (Kiuruvesi) 117 miestä (yhteensä 2.750 miestä)
- Kev.Os. 2:n kaatuneet (Kiuruvesi) 44 miestä
- SisspiP 2:n kaatuneet (Kiuruvesi) 38 miestä
- Lapinsodassa kaatui (Kiuruvesi) 7 miestä
- Äyräpään taistelussa 7.8.1944 (Kiuruvesi) 4 miestä, yhteensä 138 miestä
- Tuhoisin taistelu 4.12.1939 (Kiuruvesi) 28 miestä

Lisäksi on tätä esitelmää varten koottu tiedot Kiuruveden miehistä:

- Kev.Os.2. Raappanan Nyrkki kirjassa on tarkat matrikkelitiedot (s. 376-469 yhteensä 873 miehestä, Kansallisarkistolta pyydettiin tiedot 1064 miehestä, kirjassa on tiedot tappioista ja käsky yksikön perustamisesta s. 237, siirroista sekä yksikön hajottamisesta) kaikista yksikön taisteluun osallistuneista sotilaista, kaatuneista sotilaista ja kirjassa on ensikertaa myös Rukajärven tie elokuvan partioretkelle osallistuneista kahden joukkueen sotilaista (55 miestä). Partioretkeä johti veteraaneista maan eniten sotahistoriatyötä tehnyt veteraani Pentti Perttuli. (Luettelo miehistä Raappanan nyrkki s. 344-345 ja Raappanan ritari s. 224-225)
- SissiP 2. Sissipataljoona kirjan s. 188-188, tuntolevyluettelo, kaatuneet komppanioittain s. 190-213.
- Olemme koonneet Kiuruveden miehistä luettelon SissiP 2:n sotilaista (mikä julkaistaan tämän esitelmän yhteydessä ja luovutetaan Esko Kaikkosen luvalla yleiseen käyttöön.
- Kiuruvedeltä Sissipataljoona 2:ssa 296 miestä (luettelo digitoituna)

Eino Liljan haastattelu: (20 kaikkiaan) lottia (2) (Kiuruveden kirjastossa)

Yrjö Aitavaara, Ville Leskinen, Viljo Waarna, Viljo Huttunen, Vilho Timonen, Timo Kärkkäinen, Pentti Pietikäinen, Paavo Lämsä, Paavo Lonkila, Olavi Tiihonen, Olavi Siponen, Niilo Kastarinen, Johan Fr. Pietikäinen, Lotta Kyllikki Kärkkäinen, Viljo Piippo, Lotta Hilja Lämsä, Reino Linnilä, Lauri Tikka, Gunnar Pietikäinen, Eino Mustonen

Kiuruvedeltä kotoisin olevat Rukajärven suunnan historiikkitoimikunnan haastattelemat:

Yhteensä 49, joista kolme lottaa:

Arbelius Eino
Ahonen Tauno
Heinonen Aarne
Heinonen Martti
Huttunen Viljo
Hyvönen Voitto
Jauhiainen Eemil
Jauhiainen Lauri
Kananen Hilja
Kananen Uuno
Kastarinen Niilo
Kauranen Yrjö
Kemiläinen Viljo
Komulainen Väinö
Kuosmanen Tauno
Kärkkäinen Matti
Kärkkäinen Pentti
Kärkkäinen Timo
Lappalainen Pekka
Linnilä Raimo
Lonkila Paavo
Lukkarinen Toimi
Luoto Aatu
Luukko Joel
Lämsä Heikki
Lämsä Hilja
Malmivaara Tatu
Manu Jalmari
Pehkonen Arvi
Pietikäinen Aappo
Pulkkinen Veli
Rantonen Viljo
Remes Eino
Remes Matti
Ritvanen Heikki
Räisänen Eino
Räisänen Erkki
Saastamoinen Erkki
Siponen Toini
Tapaninen Santeri
Tapaninen Uuno
Tenhunen Eino
Tenhunen Olavi
Tenhunen Olavi
Tikkanen Erkki
Tikkanen Tauno
Tuomi Vilho
Vartiainen Heimo
Virkkunen Matti

Muut lähteet:

Rukajärven suunnan historiayhdistys ry:n arkisto

Paavo Tikkanen: https://opiskelijat.itsenaisyys100.fi/2017/06/05/paavo-tikkanen-suomenkielisen-lehdiston-avainhahmo-1800-luvulla/

Liitteet:

Liitteenä ote kirjasta ”105 Kunnianpäivää”, mikä julkaistiin 13.3.2010 järjestetystä Talvisodan päättymisen 70-vuotisuhlasta. Juhla Kiuruveden kulttuurikeskuksen Kiurusalissa. Juhalan lisäksi järjestettiin konsertti ja Talvisodan valokuvanäyttely sekä Talvisodasta ja lisäksi Rukajärven suunnan rintamataiteen valokuvanäyttely.

105 KUNNIAN PÄIVÄÄ

70 VUOTTA TALVISODASTA

Mieskuoro Kiurun Laulu

Kiertämään

Lukijalle

Mieskuoro Kiurun Laulun, Kainuun Sotilassoittokunnan ja Kiuruveden veteraaniyhdistysten järjestämä Talvisodan päättymisen 70-vuotisjuhlakonsertti 105 KUNNIAN PÄIVÄÄ pidettiin Kiuruveden kulttuuritalolla 6.3.2010. Kulttuurikeskuksen näyttelytilassa oli samaan aikaan esillä pienimuotoinen Talvisodan sekä Rukajärven Taidetta Jatkosodan ajalta valokuvanäyttely. Näyttelyn kokosivat yhdessä Rukajärven suunnan historiayhdistys ja Kiuruveden veteraanijärjestöt. Juhlan järjestelyihin osallistui myös Kiuruveden kaupunki.

Kiuruvedellä on pidetty vaikuttavia juhlia. Siitä kertoo osuvasti kotiseutuneuvos Lauri Winbergin Kiuruvesi-lehdessä 10.3.2010 julkaistu pakina Laulava veteraani: "Kyllä se niin vaan on, että Kiuruvedellä järjestettyjä juhlia ei voita mikään. Jos muualla sitä yrittäisivätkin, pelkäksi havitteluksi jäisi. Näin on. Niin kuin nyt tämä talvisodan päättymiseen liittynyt konserttikin. Kunniaksi veteraaneille, historialliseksi muistutukseksi meille muille. Aivan mahtava syvälle sisuksia kouraiseva tapahtuma."

Juhlakonsertin tunnelmaa, puheita ja esityksiä ei voi kirjoitettuun tekstiin ja kuviin siirtää. Niihin saa vain lyhyen kosketuksen ja vahvimmin tunnelman aistii konserttiin osallistunut henkilö, joka itse näki suuren määrän sotiemme veteraaneja sekä kuuli veteraani-legenda Lauri Tikan "Veteraanin iltahuuto" sooloesityksen. Kiuruveden juhlassa kenraalimajuri Sami Sihvo piti koskettavan diplomaattisen juhlapuheen. Puheen syvyyttä täydentää tieto, että hänen isänsä jääkärikenraalimajuri Johannes Sihvo toimi Kannaksella nk. Lipolan ryhmän komentajana, joihin joukkoihin monet Kiuruveden miehet Talvisodassa osallistuivat. Kenraalimajuri Sami Sihvon osallistumien Kiuruvedellä pidettyyn kansalaisjuhlaan oli sotiemme jälkeen ensimmäinen kenraalivierailu.

Hyvin usein koskettavankin tilaisuuden muistot hiipuvat unholaan vähitellen. Tämän kuvateoksen tarkoituksena on koota tapahtuma vähän pidemmäksi ajaksi yhteen, josta se olisi löydettävissä tarpeen tullen myös muiden kuin paikalle saapuneitten juhlavieraitten nähtäväksi. Harvempi muistaa kenraali Mannerheimin vierailua Suojeluskuntakesäjuhlilla Kiuruvedellä vuonna 1920, jota Salmetar ansiokkaasti tuoreeltaan uutisoi.

Esitämme kiitoksemme Kiuruvesi-lehdelle ja Iisalmen Sanomille, jotka ovat nähneet suuren vaivan kiuruvetisten taistelujen ja menetysten esilletuomisessa ja antaneet luvan käyttää lehden sivuja tässä julkaisussa.

Kunnioituksella sotiemme veteraaneja kohtaan.

Kiuruvedellä 13.3.2010

Kuvateoksen ovat koonneet ja toimittaneet

Antero Huttunen Eino Lilja Tenho Tikkanen

OHJELMA

Liput saapuvat	
Soittokunta	
Maasalo Armas	Juhlamarssi
Mikkola Pasi-Heikki (sov)	Sota-ajan lauluja
Kuoro	
Sibelius Jean	Isänmaalle
Riippa Jooseppi	
sov. Turunen Martti	Kotimaani ompi Suomi
Sibelius Jean	Finlandia
Soittokunta ja kuoro	Marsseja eri aikakausilta
Trad.	
Sov. Laine Teuvo	Suomen Kaartin paluulaulu
Collan Karl	Hurtti-Ukko
	- soolo Pekka Kaurala
Sibelius Jean	Jääkärinmarssi
Puhe	Kenraalimajuri evp. Sami Sihvo
Soittokunta	
Sibelius Jean	Ateenalaisten laulu
Hytönen Timo	Juhalmarssi
Soittokunta ja kuoro	
Laine Teuvo	Sikermä: Muistoja sotavuosilta
	- soolot Matti Kananen ja Tarmo Lehtinen
Hämäläinen Kalervo	Kodin vartijat
	Omistettu Suomen naisille 1939-1945
Merikanto Oskar	Laatokka
	- soolo Pekka Kaurala
Hämäläinen Kalervo	Veteraanin iltahuuto
	- soolot Lauri Tikka ja Tarmo Lehtinen
Liput poistuvat	
Johtajat	
Kainuun Sotilassoittokunta	Musiikkikapteeni Ari Tamminen
Mieskuoro Kiurun Laulu	Director cantus Eino Lilja

Veteraanit kokoontuivat Kiurusalissa pidetyn juhlan jälkeen yhteiskuvaan. Vasemmalta lukien,
Elsa Tiikkainen, Pentti Pietikäinen, Anna-Liisa Kärkkäinen, Lauri Lukkarinen, Aarne Kärkkäinen, Pentti Kärkkäinen, Olavi Ruotsalainen, Aune Kurkkio, Veli Pulkkinen (T), Pekka Missonen, Toivo Kurkkio, Arvo Pesonen, Kalle Kastarinen, Aarne Kämäräinen, Timo Kärkkäinen (T), Viljo Rantonen, Tapio Kärkkäinen, Kyllikki Kärkkäinen, Kirsti Jauhiainen, Benjam Härkönen, Tauno Tikkanen (T), Irja Kononen, Lauri Tikka, Laila Kaurtola, Usko Glad, Väinö Nykänen ja Jaakko Kärkkäinen.

Kuvasta puuttuu joitakin juhlaan osallistuneita veteraaneja.

Nimen perään merkitty (T) = osallistui Talvisodan taisteluihin.

Mieskuoro Kiurun Laulu

Takarivissä vasemmalta
Jouko Immonen, Seppo Katainen, Pekka Kaurala, Jarmo Nousiainen, Tuomo Kärkkäinen, Seppo Suni, Kalevi Komulainen, Hannu Kärkkäinen.

Keskirivissä
Jalo Kauhanen, Olavi Martikainen, Jukka Manninen, Timo Komulainen, Mauno Törölä, Pauli Rytkönen. Olli Suvanne, Esko Autio.

Edessä
Olavi Salo, Kalevi Kesti, Kyösti Lehtola, Matti Kananen, Eino Lilja, Arvo Kokkonen, Erkki Jaatinen.

Kuvasta puuttuvat: Heino Hattunen, Esko Honkaviita, Raimo Jokisalmi, Erkki Pironetti, Marko Kärkkäinen

Eino Lilja, dir. cant.
- on toiminut mieskuoro Kiurun Laulun johtajana vuodesta 1974 alkaen. Kuoronjohtajien perus- ja jatkokurssin hän suoritti Klemetti-Opistossa vuosina 1973 ja 1988. Eino on toiminut myös Kiuruveden Opettajien Kamarikuoron johtajana 10 vuotta 70- ja 80-luvuilla.

Kainuun Sotilassoittokunta

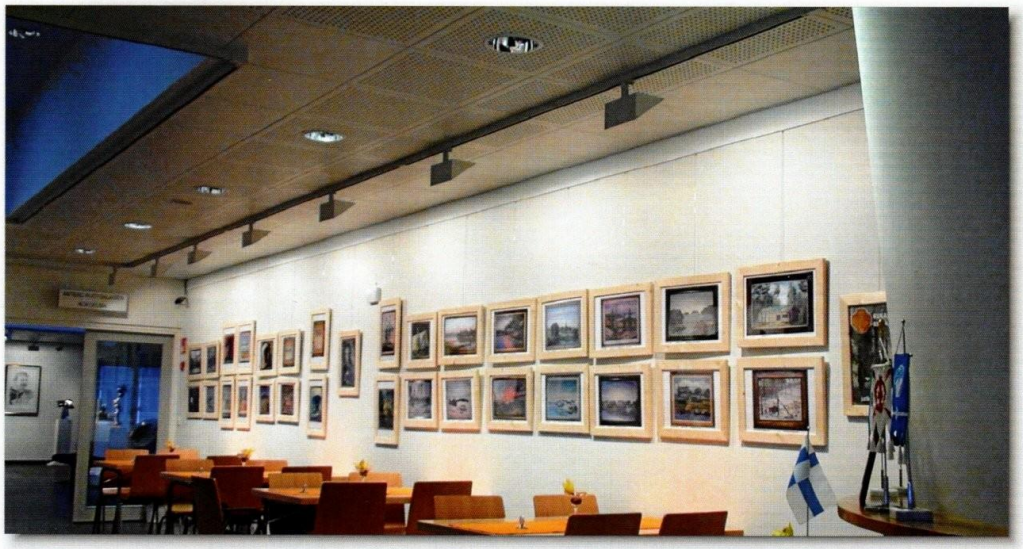

Valokuvanäyttelyt järjestettiin kulttuurikeskuksen näyttelytilassa.

Kiuruvedellä pidettiin ensimmäiset Talvisodassa kaatuneitten hautajaiset vasta tammikuussa 1940, vaikka ensimmäinen kiuruvetinen kaatui jo sodan ensimmäisenä aamuna. Tämän aukeaman kuvat ovat Huttusen suvun yksityiskokoelmasta.

Talvisota kosketti monta perhettä. Pentti ja Viljo Huttunen saattamassa Antero veljeään haudan lepoon.

Talvisodan muistotilaisuus pidettiin kaatuneitten muistopäivänä 19.5.1940.

Kiuruveden kaupungin johto oli saapunut juhlaan, juhlapuheen pitäjä Kenraalimajuri Sami Sihvo sekä kaupunginjohtoa valtuuston puheenjohtaja Eero Lämsä, kaupunginjohtaja Erkki Stömmer, veteraanijärjestön puheenjohtaja Jalmari Manu ja kaupunginhallitusta edusti Jouko Tenhunen.

Jalmari Manu luovutti Sihvolle veteraanijärjestön historiikin.

Kenraalimajuri Sami Sihvo tapasi veteraani Tauno Tikkasen, joka taisteli Talvisodassa Sihvon isän jääkärikenraalimajuri Jussi Sihvon johtamissa Lipolan ryhmän joukoissa Kannaksella.

Kiuruveden Rintamanaisten puheenjohtaja Irja Kononen ja Kiuruveden Rintamaveteraanit ry:n puheenjohtaja Jalmari Manu kuuluivat juhlaan liittyvän valokuvanäyttelyn järjestäjiin yhdessä Rukajärven suunnan historiayhdistyksen kanssa.

105 Kunnian päivää-konsertti kokosi yleisöä Kiurusalin täyteen. Veteraani-legenda Lauri Tikan esitys sai juhlaväen silmänurkat kostumaan.